

Nevarnost

spletne propagande terorizma

2017

Nevarnost spletne propagande terorizma

Publikacija je nastala v sklopu projekta »STOP spletni propagandi terorizma«, ki ga financira Ameriška ambasada v Ljubljani.

Uredništvo in izbor vsebin

Primorsko svetovalno središče, Koper
(PRIMSS)

Fotografije:

Vir Pixabay, Flickr (all creative commons),
Office photo browser

Fotografija na naslovnici:

Veil + Lock, Meena Kadri

© PRIMSS

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja PRIMSS so prepovedani reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev in dajanje na voljo javnosti (internet).

Način dostopanja (URL): www.primss.si

U.S. Embassy
Ljubljana

This project was funded, in part, through a U.S. Embassy grant. The opinion, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the Authors and do not necessarily reflect those of the Department of State.

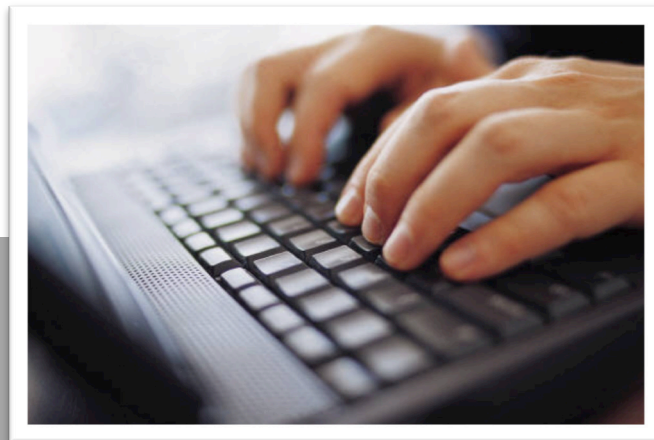
Kazalo vsebin

Uvod	4
1. Pojav islamistične radikalizacije in ekstremizma	5
<hr/>	
2. Ključni pojmi	6
<hr/>	
2.1. Kalifat	
2.2. Džihad	
2.3. Davek džizja	
3. Vloga interneta v jihadističnih gibanjih	8
<hr/>	
3.1. Zakaj je postal internet tako popularen med skrajnimi islamističnimi organizacijami?	
3.2. Spletno rekrutiranje	
4. Psihološki vidik terorizma	11
<hr/>	
5. Džihadi dekleta	14
<hr/>	
6. Odzivi držav oz. pojav »Counter-terrorism-a«	15
<hr/>	
Zaključek	16
Viri	17

Uvod

Informacijske tehnologije so dandanes vse bolj prisotne v našem vsakodnevem življenju in trend uporabe družbenih omrežij cveti, od pojava pametnih telefonov do drugih tehnoloških inovacij. Dostop do spleta je tako rekoč na dosegu roke in ves čas na voljo, kar lahko povzroča, da vedno več prostega časa namenimo uporabi spleta, predvsem družbenim omrežjem in razvedrilnim vsebinam. Do težav lahko pride predvsem pri otrocih in mladostnikih, ki so zaradi svoje neizkušenosti in želje, da bi bili sprejeti toliko bolj dovzetni do vsebin, s katerimi se srečajo na spletu.

Spletne vsebine soustvarjajo vsi uporabniki spleta, ki načeloma ne nosijo nobenih posledic in odgovornosti za vsebino, ki jo objavijo. Posledično se zmanjšuje verodostojnost informacij in povečujejo zlorabe tega medija, kot je npr. širjenje propagande s strani skrajnih »terorističnih« skupin. Z zastrašujočo spretnostjo jih uporabljajo za širjenje zlonamernih sporočil in promocijo terorističnih dejanj, kar vodi v islamsko radikalizacijo ter posledično v novačenje moških in žensk iz zahodnega sveta. Takšna propaganda vedno znova dokazuje svoje grozljive posledice, od napadov v Parizu leta 2015, do mnogih drugih (domnevno) terorističnih akcij v Belgiji, Nemčiji, Turčiji, itd.. Skrajne skupine ne novačijo borce le za sodelovanje v oboroženih spopadih na Bližnjem

vzhodu, ampak tudi za vojaško usposabljanje in aktivno delovanje v državah izvora novih borcev, ki so med drugim tudi države zahodnega sveta.

V demokratičnih državah, ki spoštujejo človekove pravice, je ena temeljnih pravic tudi pravica do svobode izražanja, kar pomeni, da omejitev dostopa do spletnih vsebin načeloma ni dopustna in tudi ni mogoče odstraniti vsake vsebine povezane s teroristično propagando. Ena izmed rešitev je v informiranju mladih o negativnih posledicah zlorabe spleta glede širjenja propagandnih sporočil in sovražnega govora. Potrebno se je zavedati, da so pobudniki nasilja in terorizma zelo spretni pri novačenju mladih. Njihov cilj so predvsem posamezniki v času osebnih stisk in ranljivih obdobjih, pri katerih je potreba po čustveni navezanosti, odprtosti in bližini še toliko bolj izražena. Namen pričujoče publikacije je v ozaveščanju in opolnomočenju mladih, da sovražna propagandna sporočila prijavljajo in tako vplivajo na njihovo preprečevanje.

Pojem propagande

Propaganda je javno načrtno razširjanje različnih ideoloških nazorov. Cilj propagande je vpliv na javno mnenje v političnih, ekonomskih, psiholoških in drugih okvirih. Ker je propaganda mnogokrat enačena tudi z manipulacijo, je v **slabšalnem smislu** lahko pojmovana kot potvarjanje ali namerno prikrievanje (t. i. »lažna propaganda«) dejstev. Slednji, negativni pomen »propagande« se uporablja za namen publikacije.

Pojav islamistične radikalizacije in ekstremizma

Iz zgodovinskega vidika je pojem »radikalizem« relativne in spremenljive narave, saj je odvisen od družbene percepcije, ki se konstantno razvija in spreminja. Potrebno je ločiti pojem »radikalizacija« kot derivat radikalizma od pojma »ekstremizem«. Oba pojma, tako radikalizacija kot ekstremizem, sta sicer odtujena od klasičnega političnega dojemanja »status quo« družbe, razlikujeta pa se v meri angažiranosti pripadnikov za vključitev v racionalni dialog in v preglednosti ter zakonitosti njihovih dejanj. Tako pojem radikalizacije dojemamo kot bolj odprt pojav, kjer si posameznik prizadeva za spremembe (ne nujno s silo), medtem ko ekstremizem kaže na bolj zaprt um in na posebno pripravljenost za uporabo nasilja nad civilisti. Težko se je dokopati do eksaktne definicije radikalizacije, saj že sama stroka ni enotna. Ta se strinja le v dejstvu, da je radikalizacija *proces*. Za ponazoritev pojma je belgijski strokovnjak Rik Coolsaet opisal pojav kot »slabo opredeljen, zapleten in sporen«.

Od napada 9/11 se je število raziskav usmerjenih v razumevanje radikalizacije med muslimanskimi skupnostmi v zahodnih državah ekstremno povečalo. Ta pojav je potrebno preučevati iz različnih zornih kotov:

1) Ni vnaprej definiranega **profila osebe**, ki bi bila dovzetna za terorizem. Vsekakor je to dinamičen proces, v katerem oseba ponotranji nasilje, zaradi česar je skoraj nemogoče napovedati, kje je točka preloma, ko posameznik preide iz zagovarjanja »radikalnih« pogledov na izvršitev nasilnih dejanj.

2) Čeprav vlada stališče, da obstaja povezava med islamsko vero in izvajanjem ekstremističnih napadov (pogosto opisanih kot džihad), pa tu ni nujna korelacija. Ekstremistična gibanja vnašajo med pripadnike le določena organizacijska načela ali svetovne nazore, ki podpirajo terorizem in **islam sam po sebi ne vodi v terorizem**. Novejše raziskave potrjujejo, da dobro razvite muslimanske identitete delujejo ravno nasprotno, preprečujejo džihad in z njim povezana ekstremistična ravnanja.

V nasprotju z naravo pojma »terorizem«, ki predstavlja politično orodje za doseganje zunanjih ali notranje-političnih ciljev, je radikalizacija proces spreminjanja, ki nima vedno jasnega cilja, zato ni nujno nasilna.

Dejstvo ali fikcija?

Velika Britanija se je odločila za slednjo definicijo »ekstremizema«:

»Ekstremizem je kot ustno ali aktivno nasprotovanje britanskim temeljnim vrednotam, kot so demokracija, pravna država, osebna svoboda in vzajemno spoštovanje ter strpnost do različnih ver in prepričanj.«

Medtem, ko za radikalizacijo zavzemajo stališče, da je:

»...radikalizacija proces, kateri osebo privede do podpore terorizmu in oblikam ekstremizma, ki vodijo k terorizmu.«

(Prevent strategy, 2011, p.107)

Za spletno radikalizacijo pa:

»To je proces, v katerem posamezniki prek svoje spletne interakcije in izpostavljenosti do različnih vrst internetnih vsebin, pridejo v stik z nasiljem, ki ga začnejo dojemati kot legitimen način reševanja družbenih in političnih konfliktov.«

(Birmingham 2009)

Dejstvo ali fikcija?

Internet kot področje delovanja terorističnih aktivnosti

Informacijska revolucija, z nepričakovanim vzponom uporabe interneta od leta 1990 naprej, je očitno vse večjega družbenega pomena. Internet ponuja terorističnim in skrajnim skupinam enake možnosti in sposobnosti, kot jih ponuja za preostalo družbo: za komunikacijo, kooperacijo in manipulacijo. Dandanes je mogoče zaslediti že veliko radikalnih vsebin na spletu in ta obseg se dnevno povečuje. Iz tabele je razvidna aktualna široko razširjena dostopnost gradiva na spletu, ki se nanaša na ekstremizem in terorizem:

Ključna beseda	Iskalni niz v številkah
»how to make a bomb«	1,830,000
»Salafi publications«	46,200
»beheading video«	257,000

Tabela prikazuje Google iskalne nize za primere kritičnih ključnih besed po raziskavi RAND Europe.

Razlaga ključnih pojmov

Kalifat

Tradicionalni pomen kalifata kot oblike vladavine, preko katere naj se uveljavi in širi islamsko pravo, je prisoten vse od vladavine preroka Mohameda, katerega so nasledili kalifi, vrhovni verski in politični voditelji. Z razvojem sodobnejših političnih sistemov se je vzporedno razvijala in spreminjala ideja o kalifatu, z jedrom, ki ostaja enako: t.j. ideja o političnem sistemu, ki zaokroža zasebno in javno življenje pod interpretacijo šeriatskega prava. Od vsega začetka pa so med muslimanskimi ločinami (suniti in šiiti) obstajale razlike, med drugim tudi pri pogledu na koncept kalifata. Suniti (90%) priznavajo zakonitost prvih štirih kalifatov in verjamejo, da je kalif politični vodja kalifata, kateremu naj bo prebivalstvo pokorno. Sistem kalifatov so uveljavili po smrti preroka Mohameda in je trajal do padca Otomanskega cesarstva. Vse do danes je v različnih islamskih skupinah ostajala težnja po obnovi sistema kalifatov. Islamska država, kot sodobna oblika kalifata, se je domnevno pojavila kot konstrukt teroristične mreže Al Kaida, soroden primer pa je islamski emirat ustanovljen s strani talibanov leta 1966 v Afganistanu, z razliko, da njihov vodja ni prevzel naziva kalif.

Džihad

Džihadizem (džihadistično gibanje) je neologizem, ki je nastal v 21.stoletju, in se nanaša na islamistično vojaško gibanje, ki se dojema kot skrajno nevarno oz. teroristično z vidika zahodnih držav. Zanj bi težko našli enoznačno razlago ali opis, saj nimamo ustaljene definicije.

Beseda »džihad« prihaja iz arabskega jezika, v slovenščini pa lingvistično predstavlja; vztrajanje in prizadevanje, breme, napor, trud, boj za obrambo lastnega življenja, zemlje, vere pa tudi notranji boj s samim seboj. V religioznem smislu se beseda »džihad« lahko nanaša tako na notranje kot na zunanje poskuse, da bi posameznik postal čimbolj zgleden musliman/vernik, kot tudi oznanjevalec islamske vere.

Koncept »džihada« je danes velikokrat napačno dojemano zgolj kot vojno nasilje zaradi pogostih zlorab s strani političnih in verskih skupin, s čimer poskušajo upravičiti različne oblike svojih nasilnih delovanj, ki so velikokrat v neskladju z verskim naukom. Islamski verski voditelji so večkrat poudarili, da to predstavlja zlorabo, ki nasprotuje temeljnim načelom islama.

V kolikor ne obstaja nikakršna mirovna alternativa, islam dovoljuje uporabo sile, vendar je pri tem vezan na izredno stroga in striktna pravila za uporabo le-te. Npr. nedolžni ljudje, predvsem ženske, otroci in invalidi ne smejo nikoli postati žrtve nasilja ter vsakršno dejanje, ki nakazuje na miren način reševanja spora, mora biti sprejeto;

V Koranu lahko najdemo dikcijo »Ni prisile v veroizpovedi« Al-Baqarah (2:256), kar pomeni, da džihad ni dopustno uporabljati za vsiljevanje islamske veroizpovedi in ga ne smemo razumeti kot prisilno spreobračanje vernikov. Tudi sami verski voditelji navajajo, da so klici po nasilnem džihadu največkrat prihajali iz ust ljudi, ki do takšnih pozivov sploh niso bili upravičeni. Tudi samomorilsko in bombno napadanje v imenu islama kontrira osnovni ideji in naukom vere, kot potrjuje prerok Mohamed, ki je dejal: »Kdorkoli se z lastnim namenom vrže iz gore in s tem ubije samega sebe, ga bo pokopal peklenski ogenj, ki ga bo moral prenašati na veke.« Bojevanje in vojskovanje v imenu vere ni lastno zgolj islamski veri, marveč ga najdemo v skoraj vseh večjih svetovnih religijah, med drugim tudi v krščanstvu in judizmu. Prav tako so se tudi druge religije tekom zgodovine posluževale sile v imenu vere (npr. križarske vojne), zato ni mogoče trditi, da gre za izjemen pojav.

Sodobni džihadizem ima korenine v poznem 19. stol. in zgodnjem 20. stol. s pričetkom oživljanja islama (v smislu Tajdid-a, tudi Sahwah-a), ki se je počasi razvil v Qutbizem (sunitska ideologija, ki temelji na naukih in zapisih Sayyida Qutba), ter z njim povezanih podobnih ideologij. Džihadizem z mednarodno noto, znan kot Pan-islamizem ali bolj splošno »globalni džihadizem« je džihadizem kot ga poznajo zahodni mediji in politične sile.

Davek džizja

»Džizja« ali »jizyah« je letni davek na prebivalca, ki so ga vzpostavile in tekom zgodovine v skladu z islamskim pravom zaračunavale islamske države posameznikom ne-muslimanske vere s stalnim prebivališčem v muslimanskih državah. Davek izvzema ženske, otroke, starejše, invalide, bolne, duhovščino in sužnje.

Danes se džizja uporablja kot eden izmed načinov manipulacije za novačenje v različne skrajno-islamistične organizacije. Islamska država domnevno ponuja zaščito vsem, ki so davek džizja poravnali. Plačilu džizje se je mogoče izogniti tudi v zameno za pridružitve skrajni islamistični organizaciji.

»Fight those who do not believe in Allah, nor in the latter day, nor do they prohibit what Allah and His Apostle have prohibited, nor follow the religion of truth, out of those who have been given the Book, until they pay the tax in acknowledgment of superiority and they are in a state of subjection.«

[Quran 9:29]

Slika 1: Koran, vir: Pixabay, alihaydarguleco

Vloga interneta v džihadističnih gibanjih

Internet se je izkazal kot zelo dinamično sredstvo za komunikacijo, ki omogoča neizmerno hitro potovanje informacij ter anonimno, hitro in učinkovito komuniciranje, ki ne pozna državnih meja. Poleg tega je internet platforma, ki je decentralizirana in hkrati vsakomur omogoča, da jo aktivno soustvarja. Prav zaradi teh specifičnih lastnosti njegova uporaba postaja vedno bolj vseprisotna. Zelo pomemben aspekt te tehnologije je, da omogoča širjenje idej in informacij, ter s tem pripomore k uresničevanju temeljne človekove pravice - svobode do izražanja. Nekateri države in mednarodna združenja že priznavajo dostop do spleta kot temeljno človekovo pravico, ki mora biti zagotovljena vsakemu posamezniku. A hkrati ta ista tehnologija omogoča vzpon in komunikacijo kriminalnemu delovanju, terorističnim organizacijam in drugim zlonamernim uporabam.

Internet je zaradi svojih prednosti postal aktualen tudi znotraj džihadističnih skupin, kjer njegova uporaba strmo narašča. Džihadistične skupine uporabljajo internet za doseg najrazličnejših ciljev. Uporabo interneta kot orodje lahko razdelimo v šest kategorij: propaganda (sem spada tudi rekrutiranje, radikalizacija in spodbujanje k terorizmu), financiranje, usposabljanje članov, načrtovanje akcij, izvrševanje načrtov in izvajanje kibernetičnih napadov. Naša publikacija se osredotoča predvsem na propagandne namene oziroma konkretnije na namene rekrutiranja.

Skoraj vse džihadistične organizacije, tiste od vzhodne Afrike pa do jugovzhodne Azije, danes uporabljajo internet za širjenje svojih idej. Al Kaidina spletna stran Azzam.com izpred dvajsetih let

Slika 2: Pixabay, FirmBee

predstavlja zametke uporabe interneta kot propagandnega orodja terorističnih organizacij. Vse od takrat pa do danes se je uporaba spleta kot vojnega orodja močno izpopolnila in razširila ter postala veliko bolj sofisticirana. Po uboju pomembnejših predstavnikov Al Kaide v letih 2010–2012, se je uporaba spleta spremenila iz orodja horizontalne komunikacije, ki enostransko podaja informacije, v vertikalno orodje, kjer vsak lahko soustvarja platformo. Pomembno vlogo je pri uporabi interneta odigral ameriški imam Anwar al-Awlaki, ki je glasno spodbujal uporabo družbenih medijev za širjenje idej globalnega jihadisma. Svoja sporočila je širil prek bloga, svoje Facebook strani, številnih YouTube video posnetkov in z zapisi v spletni publikaciji Inspire. Mediji so ga večkrat imenovali »Bin Laden interneta«. Med drugim so objave Anwara al-Awakija spremljala brata, ki sta l. 2013 nastavila bombe na Bostonskem maratonu, ter napadalca pariškega satiričnega tednika Charlie Hebdo leta 2015.¹ Sirijska vojna predstavlja pomemben mejnik pri uporabi interneta kot orodja za vojne namene. Gre namreč za vojno, ki je v primerjavi z ostalimi najbolj prisotna na spletu. Uporabniki interneta lahko preko video

posnetkov spremljajo dogajanja na bojiščih, imajo možnost dopisovanja z borci in lahko na mnoge druge načine stopijo v neposredni stik s pripadniki Islamske države.

Zakaj je postal internet tako popularen med skrajnimi islamističnimi organizacijami?

Razvoj tehnologij je olajšal širjenje informacij, ki v sedanjem času dosežejo javnost po vsem svetu v trenutku. Poprej je bila namreč vsebina dosegljiva relativno omejeni javnosti, saj so se informacije prenašale prek oseb oziroma preko fizičnih nosilcev informacij (npr. CD-ji, DVD-ji). Poleg tega so informacije potovale enosmerno in vertikalno, torej od ustvarjalcev informacij do prejemnikov. Danes vsak uporabnik oblikuje virtualno okolje, zato informacije ne potujejo več enostransko, vendar zelo razpršeno. Za razliko od Al Kaide, ki je videla internet kot orodje za anonimno delovanje, ima Islamska država ravno obraten pristop - internet vidi kot sredstvo za čim bolj glasno in obsežnejše (s)poročanje ter širjenje svojih vrednot. Nadalje je na popularnost interneta znotraj skrajnih islamističnih skupin vplivalo dejstvo, da je moderna družba vse bolj odvisna od novih tehnologij in da se družbeno dogajanje seli v virtualne prostore. Posebej veliko priljubljenost so pridobila družbena omrežja, ki so postala glavni medij komunikacije mladih. Kakor številni mladostniki po Evropi, je tudi Islamska država aktivna uporabnica družbenih omrežij kot so: WhatsApp, Ask FM, Twitter, Instagram, Tumblr in drugih sodobnih platform. Uporabniki teh omrežij lahko kadarkoli stopijo v stik s pripadniki Islamske države in obratno.

Islamska država se od preostalih terorističnih organizacij med drugim razlikuje tudi po temu, da ima utrjeno kampanjo prek družbenih medijev, ki je

privabila že tisoče tujih borcev v boj za ideje Islamske države. Spletni jihad se je z Islamsko državo preselil iz statičnih spletnih strani, klepetalnic in spletnih revij, na interaktivna in hitro odzivna družbena omrežja. Islamska država je aktivna uporabnica blogov in spletnih strani, kjer uporabniki delijo video posnetke in se povezujejo.

Spletno rekrutiranje

Spletna propaganda Islamske države je dostopna v različnih jezikih - med drugim v angleškem, francoskem, ruskem, arabskem, kurdskim in turškem - tako da je njena ciljna skupina čim širša. Propaganda je zelo premišljeno izdelana ter se konstantno prilagaja in razvija v skladu z družbenim dogajanjem. Vse to morda na prvi pogled uide povprečnemu opazovalcu zahodnega sveta, ki v tej propagandi vidi predvsem brutalne posnetke obglavljenj in jih dojema zgolj kot nedopustno nasilje. Nekateri pa v istih posnetkih vidijo utopično državo in ideale, za katere se je vredno boriti. Na podporo točno takih posameznikov računajo skrajne skupine.

Eden izmed glavnih namenov spletne propagande skrajnih islamističnih skupin je novačenje novih pripadnikov v svoje vrste, za kar internet predstavlja popolno orodje, saj omogoča enostavno iskanje in ciljanje na morebitne rekrute. Teroristična propaganda je navadno prilagojena šibkim in marginalnim družbenim skupinam, saj se prek procesa radikalizacije in rekrutacije naslanja na posameznikova občutja nepravčnosti, izključenosti in ponižanosti. Poleg tega je za propagando značilno, da je natančno ciljana, kar pomeni, da se upošteva demografske dejavnike kot so starost, spol, pa tudi družbene in gospodarske okoliščine. Zelo pogosta tema, ki jo taka propaganda vsebuje, je spodbujanje nasilja. Med drugim pogosto vključuje video posnetke

nasilnih terorističnih dejanj in video igre, ki jih ustvarjajo teroristične organizacije in prek igranja vlog v igrah simulirajo nasilna dejanja.

Na spletu je precej enostavno prikriti pravo identiteto ter sam proces rekrutacije. Pretok informacij in identitet se odvija z lahkoto in celoten proces naredi popolnoma enostaven. Pripadniki Islamske države, ki novačijo prek spleta, so motivirani za spreobračanje ciljanih oseb v svoje podpornike z namenom širjenja lastnih idej, poleg tega pa precej veliko vlogo igra tudi denarna spodbuda. Islamska država plačuje tudi do 10.000 USD za vsako rekrutirano osebo. Vsota je odvisna od izobraženosti in vplivnosti rekrutirane osebe. Če gre za visoko izobražene osebe, strokovnjake, na primer računalniške strokovnjake ali zdravnike, se ta precej zviša.

Za iskanje morebitnih rekrutirancev je na voljo širok spekter spletnih platform, vključujoč Facebook, Twitter in YouTube. Iskalci rekrutov namenijo temu

početju ogromno časa, v katerem skušajo v svoje mreže zaplesti posameznike s konstantnimi stiki ter počasnim, a vztrajnim prepričevanjem o svojih teoloških konceptih, na katerih temelji Islamska država. Rekrutirajoči pogosto uporabljajo tehnike novačenja, ki se omenjajo v priročniku, izdanem s strani Islamske države, ki se imenuje »Tečaj v umetnosti rekrutiranja«. Ta sestavek podaja navodila o načinu, s katerim naj rekrutirajoči delijo »veselje in žalost« s tarčnim osebkom, s ciljem, da ga psihološko še bolj priklene in naredi odvisnega od džihadističnega gibanja, brez same eksplicitne omembe le-tega. Cilj je vzpostavitev razmerja, v katerem žrtev dobi občutek, da je našla novega prijatelja, s katerim lahko deli svoja prepričanja. Skupine so v ta namen ustanovile svoje medijske hiše, ki skrbijo za produkcijo propagandnih sporočil, na internetu gradijo skupino kot blagovno znamko, ki je privlačna za mlade, s katerimi komunicirajo prek družbenih omrežij.

Slika 3: vir Islamic State Propaganda

Psihološki vidik terorizma

Za razumevanje asocialnega vedenja posameznikov, ki vključuje nasilje, mučenje in terorizem, je potrebno vzeti v zakup različne dejavnike, kot so običaji posameznih skupin in psihologija posameznika. Že iz časov boja proti kolonializmu je veljala dikcija: *“Kjer je posameznik za nekoga terorist, je v perspektivi nekoga drugega borec za svobodo.”*, kar pomeni da ni mogoče zaslediti enotne družbene in prav tako ne psihološke definicije osebnostnih značilnosti pripadnika teroristične skupine. V 70. letih prejšnjega stoletja je veljalo splošno prepričanje, da pripadniki terorističnih skupin trpijo za osebnostnimi motnjami in lahko v povprečni skupini najdemo izjemno visoko število kliničnih psihopatov, narcisoidov in paranoikov.

Podobno prepričanje pronica še danes v psihološko misel o terorizmu, saj osebnostne lastnosti niso nujno nepomembne za terorizem, ne morejo pa predstavljati edinih dejavnikov pri obravnavi pripadnikov terorističnih skupin. Raziskave kažejo, da pri primerjavi osebnostnih značilnosti pripadnikov terorističnih skupin in pripadnikov drugih skupin - skupin, ki jih združujejo enaki interesi oz. cilji - se med seboj bistveno ne razlikujejo. Pravzaprav se pri prvih ni odrazila višja stopnja kakršnekoli psihopatologije. Dejansko bi terorizem predstavljal trivialen problem, če bi bili samo tisti, ki imajo psihopatološke težave, vpleteni v teroristične organizacije. Iz tega izhaja, da je lahko prav vsak posameznik, še tako uravnotežen, pod določenimi pogoji sposoben terorističnih dejanj.

Notranji osebnostni dejavniki niso edini faktor, ki prispevajo k temu, da se pri posamezniku pojavijo določeni vzgibi, ampak kombinacija z zunanjimi dejavniki, kot so socialno-ekonomski položaj posameznika, starost in izobrazba skupaj s frustracijami, relativno deprivacijo in vero. Čeprav se mnogi posamezniki lahko izpostavljeni enakim stiskam v življenju (s podobnimi ozadji in iz istega okolja), jih le nekaj od njih dejansko prestopi mejo. Poleg tega se ti dejavniki med seboj izmenjujejo ter odvisno od posameznika nastopajo v različnih kombinacijah in intenzitetah, zato ni mogoče z zagotovostjo trditi, kaj so poglobilni vzroki terorizma. Vsekakor, glede na dano okolje, prevladujeta dva dejavnika, in sicer motiv in ranljivost, ki v največji meri vplivata na odločitev posameznika. Martha Crenshaw nakazuje, da obstajajo vsaj štiri kategorije motivacije med teroristi: (1) možnost za ukrepanje, (2) pripadnost, (3) želja po družbenem statusu in (4) pridobitev materialne koristi. Smisel, kot je zapisan v ideologiji skupine, po tej logiki postane *“rationae”* za dejanja privržencev terorističnih organizacij, ki so vodeni v svoji zavezi. Faktor ranljivosti je lahko opredeljen tudi kot *“dejavnik, ki nakazuje, da imajo določeni posamezniki večjo odprtost do angažiranosti kot preostali”*. Na podlagi pregleda obstoječe literature, se v povezavi z ranljivostjo in odprtostjo pojavljajo tri motivske teme - nepravilnost, identiteta in pripadnost.

Nepravičnost

Percepcija nepravilnosti je že dolgo priznana kot osrednji dejavnik pri razumevanju nasilja na splošno in še posebej pri terorizmu, ki sega v prve raziskave tega pojava. Želja po maščevanju ali maščevanje kot tako je skupni odziv za odpravo oziroma sanacijo krivice povzročene drugemu, torej želja ne maščevati sebe, ampak druge. Maščevanje je lahko specifično ali široko. Vsekakor je nek obsesiven nagon, ki predstavlja močan motiv za nasilje do drugih, še posebej takrat, ko so posamezniki mišljenja, da so odgovorni za odpravo nepravilnosti. Na nepravilnost lahko gledamo tudi kot na nekakšne "zamere", ki so lahko gospodarske, narodne, rasne, pravne, politične, verske ali socialne narave, in so lahko usmerjene k posameznikom, skupinam ljudi ali ustanovam.

Identiteta

Oblikovanje identitete je psihološki proces, v katerem se posameznik opredeli glede lastnosti in značilnosti, za katere verjame, da predstavljajo njega samega. Značilen je za razvojno obdobje mladostništva, ki se začne z nastopom pubertete in konča z vstopom v odraslost, torej približno med 11. (za dečke 13.) in 20. do 24. letom starosti. Mladostnik v tem obdobju oblikuje »pojmem o sebi«, ki združuje vrsto značilnosti, lastnosti, stališč, vrednot, sposobnosti za katere je prepričan, da ga opredeljujejo. To, da je razvoj uspešen, je bistvenega pomena za integriteto in kontinuiteto osebnosti. V obdobju iskanja identitete je posameznik toliko bolj dovzeten za povezovanje s terorističnimi organizacijami iz različnih razlogov. Absolutistična,

"črno-bela" narava večine ekstremističnih ideologij je pogosto privlačna za tiste, ki se počutijo preobremenjeni zaradi kompleksnosti in stresa pri »potovanju skozi svoj zapleten svet«. Po drugi strani pa posameznik lahko oblikuje svojo identiteto zgolj preko pripadnosti določeni skupini, s tem, da se njegova identiteta združi z identiteto skupine (po svojem prepričanju postane borec za svobodo), brez občutka ali potrebe po individualnosti in edinstvenosti. Članstvo daje občutek identitete in pripadnosti še posebej za tiste posameznike, ki so odrinjeni na obrobje družbe. Zanje teroristična skupina postane najpomembnejša komponenta psihosocialnega razvoja. Tega se predstavniki terorističnih organizacij zavedajo in pogosto izkoriščajo za novačenje mladih.

Pripadnost

V skrajnih skupinah mnogi potencialni teroristi najdejo ne samo občutek smisla, ampak tudi občutek pripadnosti in povezanosti. Luckabaugh ugotavlja, da je "velika potreba po pripadnosti dejanski vzrok ali psihološka motivacija za vstop v

Slika 4: »Young Muslim Women«, Trafalgar square, London, Garry Knight

skrajno skupino". S tem, ko se odtujeni posamezniki na družbenem robu povežejo s teroristično skupino, zanje to predstavlja prvi pravi občutek pripadnosti, po občutku zavračanja, ki ga doživljajo v svojem življenju. Teroristična skupina zanje postane družina, ki je nikoli niso imeli. Ta močan občutek pripadnosti ima velik pomen kot motivacijski dejavnik za pridružitve, bivanje in odločno vpliva na njihovo delovanje. Teroristična skupina zagotavlja varnost družine s podrejanjem individualnosti posameznika pod kolektivno identiteto skupine tako, da ustvari "gnezdo", ki nudi zavetje pred sovražnim svetom. Raziskave o novačenju v teroristične organizacije kažejo, da na odločitev večine ljudi vpliva ravno potreba po toplem in ljubečem odnosu znotraj družine ter med prijatelji in znanci.

Strokovnjaki opredeljujejo pojav terorističnega nasilja kot največkrat namerno (in ne impulzivno), strateško in instrumentalno ravnanje, ki je povezano in utemeljeno z ideološkimi (npr. političnimi in verskimi) cilji in skoraj vedno vključuje skupino ali več udeležencev in podpornikov. Klasificiranje terorizma kot oblike nasilja je kompleksno in vsekakor predstavlja izziv za nastanek poenotene razlagalne teorije.

Džihadi dekleta

Pogled na ženske in deklice, s strani pripadnikov terorističnih organizacij, je osredotočen na podrejenost in posledično izkoriščanje za različne namene, od gospodinjstkih opravil do izkoriščanja za bojevanje ter zadovoljevanje spolnih potreb. Mediji pričajo o velikem številu zabeleženih primerov, kjer je bilo zaznano izkoriščanje pripadnikov zahodne družbe za namene rekrutacije ali za namene financiranja organizacije. Rekrutacijo deklet v tem kontekstu razumemo kot novačenje, kupovanje ali ugrabljanje oseb predvsem z namenom spolnega izkoriščanja osebe znotraj terorističnih skupin. Dekleta in ženske so prisiljene v sklenitev večkratne zakonske zveze t.i. "mut'a marriage", kjer se spolno izkoriščanje dogaja vsakodnevno, vendar je versko razumljeno kot običajna praksa med zakoncema. Nasploh je prisilna poroka že sama po sebi razumljena kot oblika trgovine z ljudmi, vendar skrajne skupine pogosto uporabljajo takšne poroke za dvigovanje

motivacije borcev.

Novačenje poteka tudi tako, da so mnoga dekleta preko družbenih omrežij podvržena vplivu tistih oseb, ki so se že pridružile teroristični skupini in na spletu objavljajo idilične slike zabav ter blagodejnega življenja na območju, kjer skupina deluje. Poleg tega pripovedujejo razne zgodbe srečnih družin, objavljajo slike mačk na Twitterju in delijo recepte z namenom, da sporočajo čimbolj vabljivo in prijetno vabilo. Družbena omrežja uporabljajo tudi za izražanje svojih nestrinjav z obravnavo pripadnikov muslimanske vere po vsem svetu in njihovo dojetje Islamske države kot resnične islamske družbe, ki temelji na šeriatskim pravu. Širijo prepričanje, da je ženska dolžnost vseh muslimank, da obiščejo območja, kjer deluje Islamska država. Učinek propagande je, da so ženske prepričane, da bodo prejele vse, kar potrebujejo, ne samo moža, ki jih bo ljubil, otroke in lepo hišo, ampak tudi priznanje ženske kot bojevnice, ki se na bojišču, poleg moških, bori za nekaj pravičnega, za verske vrednote. Nekatera dekleta se posledično odločijo za odhod iz zahodnih držav na vzhod, da bi srečale

“skrajneže”, ki so jih spoznale na spletu.

Primer 20-letne Aqsa Mahmood iz Velike Britanije kaže, kako ima lahko ženska vodilno vlogo v Islamski državi. Aqsa se je v obdobju najstništva sama počasi radikalizirala s prebiranjem člankov in objav na internetu, v zavetju svoje sobe v Veliki Britaniji. Njeni starši so jo opisali kot prikupno in inteligentno. Nikakor se niso zavedali njenega radikaliziranega mišljenja. Preden so oblasti onemogočile dostop do njenega bloga, je njena prisotnost na spletu obrodila več sto prispevkov o življenju v skupnosti in sumi se, da je s tem odigrala pomembno vlogo pri napeljevanju številnih mladih deklet iz zahoda. Poznana kot “Umm Layth” je bila, po številčnosti spletnih obiskov na svojem dnevniku in razpravah na twitterju, ena izmed najbolj angažiranih skrajnih aktivistk. Številne mlade ženske je vodila skozi proces pridružitve Islamski državi v Siriji in Iraku, na način, da je dekletom velikodušno svetovala o praktičnih vidikih življenja na Bližnjem vzhodu (kot na primer kaj obleči tekom mrzle zime v Siriji in Iraku). Imela je tudi svetovalno vlogo za pripravo in čustveno podporo mladim ženskam pred odhodu v tujino.

Tudi njeni sestri Zahra in Salma Halane širita ozaveščenje skozi svojo dejavnost na družbenih omrežjih. Postali sta navdihujoči vzornici drugim v procesu pridruževanja Islamski državi. Deklici sta pri 16 letih zapustili svoje domove v Manchestru in se odpravili v Ar Raqqah (Sirija), da se poročita z džihadistoma, ki sta ju spoznali preko spleta. Kmalu zatem sta bila njuna moža ubita na bojišču in puncici sta postali vdovi, repuščeni sami sebi. Da bi ju skrajna skupina preživljala, sta bili prisiljeni poprijeti za orožje in se tudi sami vojaško usposablјati. Prisiljeni sta tudi nadaljevati s propagando na Twitterju, kjer dnevno objavljata fotografije iz usposablјanj. Aqsa, Zahra in Salma so žrtve spletne manipulacije, saj je njihova življenjska pot ubrala popolnoma drugačno smer v primerjavi z njihovimi sovrstniki.

Po ocenah angleškega časopisa Telegraph je v času odo marca 2016 več kot 6000 posameznikov iz evropskih držav (predvsem Velike Britanije, Nemčije in Francije) potovalo v Sirijo in Irak, od tega približno 550 žensk in deklet, z namenom da se pridruži skupini Islamska država, poroča Reuters Institute.

Slika 5: Propagandni poster »Glorifying Suicide Bomber« in vojak

Odzivi držav oz. pojav »Counter-terrorism-a«

Varnost posameznika je temeljna človekova pravica in zato zaščita posameznikov predstavlja temeljno dolžnost posameznih držav. Glede na to, da so države dolžne zagotoviti spoštovanje človekovih pravic svojih državljanov in drugih, se odločajo za sprejemanje pozitivno-pravnih ukrepov za varstvo pred terorističnimi dejanji ter za sojenje storilcem teh dejanj.

V zadnjih letih pa se države pri sprejemanju ukrepov za boj proti terorizmu pogosto srečujejo z resnimi izzivi na področju človekovih pravic in vladavine prava. Nekatere države so izvajale določene aktivnosti, prepovedane z mednarodnim pravom, in se niso posluževale pravnih in drugih zaščitnih ukrepov, ki so na voljo za preprečevanje mučenja, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja, kot so redno in neodvisno spremljanje centrov za pridržanje, poroča Urad visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice (v nadaljevanju "OHCHR"). Druge države so na primer osebe, osumljene sodelovanja v terorističnih dejavnostih, deportirale v države, kjer jih lahko doleti resnična nevarnost mučenja ali druge resne zlorabe človekovih pravic, s čimer se krši mednarodno pravno obveznost »*non-refoulement*«. Ne le, da jih vežejo mednarodne obveznosti, države podpisnice Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic (EKČP), s takovrstnim samovoljnim ravnanjem tvegajo, da se jim bo sodilo zaradi nespoštovanja obveznosti, ki izhajajo iz 3. (prepoved mučenja) in 5. člena (pravica do svobode in varnosti) konvencije.

OHCHR nadalje ugotavlja, da je bila ponekod ogrožena tudi neodvisnost sodstva ter so države uporabljale represivne ukrepe za zadušitev glasu zagovornikov človekovih pravic, novinarjev, manjšin in civilne družbe. Poleg tega so se države poslužile tudi bolj indirektnih ukrepov, kot je preusmerjanje sredstev, dodeljenih socialnim programom in pomoči na varnostni sektor, kar je povzročilo poseganje na gospodarske, socialne in kulturne pravice mnogih.

Podobne prakse (ali celo kombinacija takovrstnega delovanja) imajo lahko negativen učinek na vladavino prava in na spoštovanje človekovih pravic v določeni državi, ali celo povzročijo nasprotni - neželeni učinek nacionalnih in mednarodnih prizadevanj v boju proti terorizmu.

»Spodbuda k spoštovanju in zaščiti človekovih pravic vseh posameznikov ter vladavina prava sta bistvenega pomena za vse sestavne dele Globalna strategije Združenih narodov za boj proti terorizmu, pri čemer ta priznava, da učinkoviti ukrepi boja proti terorizmu in varstvo človekovih pravic nista nasprotna cilja, temveč se dopolnjujeta in vzajemno krepita.«

Vir: Globalna strategija Združenih narodov za boj proti terorizmu. (Generalna skupščina z resolucijo 60/288, priloga)

»Non-refoulement«

Prepoved izгона in zavračanja ("refoulement") na mednarodni ravni ureja Ženevska konvencija o statusu begunca iz leta 1951, ki določa, da nobena država pogodbenica na nikakršen način begunca ne sme izgnati ali prisilno vrniti na meje ozemlja, kjer bi bila njegovo življenje ali svoboda ogrožena zaradi njegove rase, vere, državljanstva, pripadnosti neki določeni družbeni skupini ali določenega političnega prepričanja.

Zaključek

Islam, takoj za krščanstvom, predstavlja drugo najbolj razširjeno svetovno religijo. Islamska kultura je zelo bogata in hkrati zelo raznolika, saj njene korenine segajo dolgo nazaj v zgodovino. Današnje zahodnjaško gledanje na islamsko kulturo in islamske države je velikokrat zelo pristransko. Mnogi posamezniki namreč v vsakemu pripadniku islamske vere vidijo nasprotnika, ki napada njihovo kulturo in življenje. Najverjetneje gre za biološko prirojen strah pred drugačnostjo, kar lahko spremenimo z vedenjem in izkušnjo, kar je pomembno za uresničevanje človekovih pravic, ki temeljijo prav na načelu enakosti in človekovem dostojanstvu.

Sveta knjiga Koran vsebuje pravila o obnašanju vernikov v določenih situacijah. Ta pravila si pa določeni pripadniki, zaradi svojih ideoloških ali političnih teženj, včasih razlagajo sebi v prid. Skrajne skupine so med drugim tiste, ki si pravila interpretirajo v skladu s svojimi političnimi željami. Aktualen primer takšnih ravnanj je Islamska država, ki ne upošteva ne pravil Korana in ne pravil mednarodnega humanitarnega prava. Pomembno je ozavestiti, da se pripadnikov islamskih skrajnih skupin ne sme enačiti s pripadniki islamske vere.

Novo tehnologije so v sodobno družbo prinesle nove priložnosti, a s tem tudi nove nevarnosti. Družbena omrežja se vse pogosteje uporabljajo kot platforme za reklamiranje skrajnih skupin in rekrutiranje novih članov. Predvsem Islamska država se je tega lotila na zelo dodelan način, saj ima za to prav posebne strokovnjake, ki redno prek twitterja čivkajo o dogajanjih na bojiščih ter prek facebooka, instagrama in drugih svetovno razširjenih družbenih medijev ustvarjajo iluzorično podobo življenja pripadnikov

Islamske države. Ena izmed tarčnih skupin takšne propagande so mladi uporabniki spleta, saj so, generalno gledano, najbolj večji uporabe družbenih omrežij in hkrati zaradi svoje starosti tudi neizkušeni in naivni uporabniki, ki so zato bolj dovzetni za manipulacije. To dejstvo so potrdili tudi žalostni primeri na skrivaj pobeglih deklet iz evropskih držav na območje Islamske države. Gre za tako imenovane „džihadi girls“, ki so se tja odpravila zaradi privlačnega občutka pripadnosti neki močni vojaški skupini in zaradi občutka, da tej skupini pomagajo predvsem s tem, da se omožijo z mladimi borci, kar temelji na njihovih radikalnih vrednotah. Ob svoji odločitvi pa niso soočene s svojo predvidljivo prihodnostjo – ta dekleta v veliko primerih končajo kot spolne sužnje ali vojakinje. Poleg tega imajo ničelne možnosti, da bi se ponovno vrnile domov, saj se nahajajo na vojnih območjih, kjer mednarodno diplomatsko sodelovanje ne deluje.

Gre za zelo občutljivo temo, na katero se je potrebno pravočasno odzvati in ne čakati na slovenske pobegle otroke na tuja bojišča. Rešitev vidimo v izobraževanju ciljnih skupin, predvsem mladih, ter jih na ta način opolnomočiti. Pomembno je, da se posamezniki naučijo razbrati, kdaj je neka vsebina propaganda, ki skuša nanje vplivati prek igranja na njihove trhle občutke pripadnosti družbenemu okolju in na njihovo šibko identiteto. Namreč, če posameznik lahko razbere, da gre za psihološko propagando, je lahko nanjo veliko bolje odporen. Cilj je predvsem ta, da bodo posamezniki sposobni informacije o takšnih poskusih manipulacije prek družbenih omrežij prenesti naprej oziroma prijaviti in s tem preprečiti širjenje zavajajoče propagande.

Prijava spletnih zlorab

Slovenska policija (anonimni telefon 080 1200)

SPLETNO OKO spletno-oko.si

SI-CERT www.cert.si

SAFE.SI www.safe.si

Varni na internetu www.varninainternetu.si

Viri

Literatura, članki in publikacije:

- Mah-Rukh Ali: ISIS and propaganda: How ISIS exploits woman, Reuters Institute for the study of journalism, Hilary and Trinity Terms (2015).
- Maeghin Alarid: Impunity, Countering Illicit Power in War and Transition, Recruitment and Radicalization: The Role of Social Media and New Technology, Center for Complex Operations (CCO) and the Peacekeeping and Stability Operations Institute (PKSOI) (2016).
- Ali M. R.: ISIS and propaganda: How ISIS exploits women. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism (2015).
- Amnesty International: Escape from hell, Torture and sexual slavery in Islamic State captivity in Iraq (2014).
- Beatrice Berton and Patryk Pawlak, Cyber jihadists and their web, European Union Institute for Security Studies (2015).
- Alexandra Bradford, Carolyn Hoyle, Ross Frenett: Becoming Mulan - female western migrants to ISIS, Institute for Strategic Dialogue (2015).
- Crenshaw, M.: How terrorists think: Psychological contributions to understanding terrorism, Terrorism: Roots, impact, responses, London: Praeger (1992), str. 71-80.
- Joseph Cangemi, Edward Fuqua, Robert Luckabaugh, Casimir Kowalski: Terrorist behavior and US foreign policy: Who is the enemy? Some psychological and political perspectives, v: Psychology 34 (1997) str. 1-15.
- Feldman, T. B., Johnson, P. W.: Personality types and terrorism: Self-psychology perspectives. Forensic Reports (1992), str: 293-303.
- Shira Fishman, Arie W. Kruglanski: The Psychology of Terrorism, "Syndrome" Versus "Tool" Perspectives, Terrorism and Political Violence (2006), str. 193-215.
- Lene Kühle, Lasse Lindekilde: Radicalization among Young Muslims in Aarhus, Research report prepared for the Centre for Studies in Islamism and Radicalisation (CIR) Department of Political Science Aarhus

University, Denmark (January 2010), str. 23.

- Louis, W., Taylor, D. M.: Terrorism and the quest for identity, Understanding terrorism: Psychosocial roots, consequences, and interventions, Washington, DC: American Psychological Association (2004), str. 169-185.
- Clark McCauley: Psychological Issues in Understanding Terrorism and the Response to Terrorism, The Psychology of Terrorism, Westport, CT: Greenwood publishing (2004), str. 36-37.
- Abdel-Haleem, Muhammad: Understanding the Qur'ān: Themes and Style, I. B. Tauris & Co Ltd. (2010), str. 70, 79.
- Çizakça, Murat: Islamic Capitalism and Finance, Origins, Evolution and the Future, Edward Elgar Publishing. Inc (2011), str. 20.
- Iztok Perzelj: OZN in boj proti mednarodnemu terorizmu, v: Teorija in praksa, let. 53 (1/2016), str. 176 - 183
- Jure Trampuš, Intervju: »Vsega skupaj ne bi poimenoval arabska pomlad, to je kvečjemu arabska zmrzal«, Dr. Primož Šterbenc sociolog religije, v: Mladina, 36 (05. 09. 2014).
- Heather Saul: Aqsa Mahmood warned jihadi brides they must prepare to be widows in blog post weeks before missing school girls fled to Turkey, v: The Independent, 27. 07. 2015, <<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/aqsa-mahmood-warned-jihadi-brides-they-must-prepare-to-be-widows-in-blog-post-weeks-before-missing-school-girls-fled-to-turkey-10067290.html>> (14. 01. 2017)
- Alex P. Schmid: Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review, ICCT Research Paper (2013).
- Andrew Silke: Becoming a Terrorist, Terrorists, Victims and Society, Psychological Perspectives on Terrorism and Its Consequences, West Sussex, England: John Wiley & Sons (2003), str. 30.
- United Nations office on drugs and crime (UNDOC): The use of the Internet for terrorist purposes, United Nations, New York, (2012), str. 3, 6.

Spletni viri:

- <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10666257/Militant-Islamist-group-in-Syria-orders-Christians-to-pay-protection-tax.html>> (15. 01. 2017).
- <<http://www.gcsp.ch/News-Knowledge/Publications/Cyber-Jihad-Understanding-and-Countering-Islamic-State-Propaganda>> (18. 01. 2017).
- Evropska komisija: Radicalisation processes leading to acts of terrorism (2008), <www.clingendael.nl/publications/2008/20080500_cscp_report_vries.pdf> (27. 12. 2016).
- <<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980/>> (18. 01. 2017).
- <<https://www.usip.org/publications/2015/01/islamists-turmoil-and-transformation>> (30. 01. 2017).

Zakonodaja:

- Konvencija o statusu beguncev, 28. julij 1951
- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic, 4. oktober 1950
- Splošna deklaracija človekovih pravic, 10. december 1948